

Valdkond	Keel ja kirjandus
Kursuse nimetus	Kirjandus 1–5 (Kirjandus 1 – „Pärimus ja kirjandus“; Kirjandus 2 – „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses I“; Kirjandus 3 – „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses II“; Kirjandus 4 – „Identiteet ja eesti kirjandus“; Kirjandus 5 – „Kirjandus ja ühiskond“)
Klass	10.–12. klass 5 kursust
Kursuse eesmärk	<p>Õpetusega taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks omandab õpilane järgmised valdkonnapädevused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) väärtustab kirjandust kui (rahvus)kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendajat ning mõtlemis- ja tunnetusvahendit, teadvustab keelt identiteedi osana, väärtustab keelelist ja kultuurilist mitmekesisust; 2) toimib keeleteadlikult, väljendub selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normidele vastavalt nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses, märkab ja arvestab keeles toimuvaid muutusi; 3) mõistab, analüüsib ja hindab kriitiliselt eri liiki tekste ning eri allikates ja keskkondades pakutavat teavet, austab intellektuaalomandit; 4) arendab oma loovvõimeid, kirjutab ja esitab eri tüüpi ning eri žanris tekste, kasutab tekstiloomes sobivaid ja asjakohaseid alustekste; 5) mõistab keele ja kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuuriväärtust ning tähtsust iseenda arengus; 6) väärtustab lugemist, suunab oma lugemust, oskab ise valida kirjandusteoseid jm lugemisvara arendab lugedes oma tunde-, kogemus- ja mõttemaailma, täiendab enda keele- ja kultuuriteadmisi.

Kursuse teemad, põhimõtted ja mõisted

1. Kursus „Kirjandus 1“ (Pärimus ja kirjandus): keskendutakse kirjanduse mütoloogilistele ja pärimuslikele juurtele, kultuuri järjepidevusele iidsetest aegadest tänaseni ning seotusele selle lõputult jätkuva ahelaga.

- 1.1 Sumeri eepos “Gilgameš”. Vana-India eeposed “Mahābhārata” ja “Rāmājana”
- 1.2 Homerose eeposed “Ilias” ja “Odüsseia” (Vana-Kreeka). Vergiliuse eepos “Aeneis” (Vana-Rooma)
- 1.3 Skandinaavia eeposed “Vanem Edda” ja “Noorem Edda”
- 1.4 Anglosaksi eepos “Beowulf”. Saksa rahvuseepos “Nibelungide laul”. Prantsuse rahvuseepos “Rolandi laul”. Vene rahvuseepos “Lugu Igori sõjaretkest”
- 1.5 James Macphersoni “Ossiani laulud” (Šoti rahvuseepos). Elias Lönnroti “Kalevala” (Soome rahvuseepos). Andrejs Pumpursi “Lāčplēsis” (Läti rahvuseepos)
- 1.6 Friedrich Reinhold Kreutzwaldi “Kalevipoeg” (Eesti rahvuseepos)

2. Kursus „Kirjandus 2“ (Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses I): keskendutakse ettekujutusele maailmakultuuri kui terviku arengust, mis avaldub paljude Euroopa rahvuskirjanduste mitmekesisuses. Kursus hõlmab ajavahemikku antiigist romantismini.

- 2.1 Francesco Petrarca luule, Dante Alighieri “Jumalik komöödia”, Giovanni Boccaccio “Dekameron”, Thomas More’i “Utopia” ja Tommaso Campanella “Päikeselinn”
- 2.2 Miguel de Cervantes Saavedra. “Don Quijote”
- 2.3 William Shakespeare. “Hamlet”. “Romeo ja Julia”
- 2.4 Molière’i näidendid
- 2.5 Jonathan Swift ja Daniel Defoe
- 2.6 Romantism: Johann Wolfgang von Goethe. “Faust”; Friedrich von Schiller, E.T.A. Hoffmann, Heinrich Heine, George Byron, Percy Shelley, Aleksandr Puškin, Victor Hugo, Stendhal, Prosper Mérimée ja Alexandre Dumas vanem

3. Kursus „Kirjandus 3“ (Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses II): keskendutakse ettekujutusele maailmakultuuri kui terviku arengust, mis avaldub paljude Euroopa

rahvuskirjanduste mitmekesisuses. Kursus hõlmab ajavahemikku realismist postmodernismini.

3.1 Realism ja naturalism: Honoré de Balzac, Gustave Flaubert, Charles Dickens; Émile Zola, Mark Twain. Vene realism XIX sajandil: Mihhail Lermontov, Nikolai Gogol, Ivan Turgenev, Fjodor Dostojevski, Lev Tolstoi, Anton Tšehhov

3.2 Kadunud sugupõlv: Erich Maria Remarque, F. Scott Fitzgerald, Ernest Hemingway

3.3 Modernism: Marcel Proust, Oscar Wilde, Franz Kafka, Mihhail Bulgakov, James Joyce, Thomas Mann, William Faulkner

3.4 Jaroslav Hašek. "Vahva sõduri Švejki juhtumised maailmasõja päevil"; Vladimir Voinovitš "Sõdur Ivan Tšonkini elu ja ebatavalised seiklused"

3.5 XX sajandi antiutoopiaid: Aldous Huxley "Hea uus ilm"; George Orwell. "Loomade farm". "1984"; Jevgeni Zamjatin. "Meie"; Pierre Boulle. "Ahvide planeet"

3.6 Postmodernism: Umberto Eco ("Roosi nimi"), Gabriel García Márquez, Jorge Luis Borges, Milan Kundera, Kurt Vonnegut, Günter Grass, Stanisław Lem jt

4. Kursus „Kirjandus 4“ (Identiteet ja eesti kirjandus) keskendub identiteediloomele, eeskätt sotsiaalse, rahvusliku ja kultuurilise identiteedi kujutamisele eesti kirjanduse näitel.

4.1 Kristjan Jaak Peterson, Lydia Koidula ja Juhan Liiv

4.2 August Kitzberg. "Tuulte pöörises", "Libahunt". "Kauka jumal"; Eduard Vilde. "Tabamata ime". "Pisuhänd". "Mäeküla piimamees"

4.3 Anna Haava; Ernst Enno; Noor-Eesti (Friedebert Tuglas, Gustav Suits, Villem Grünthal-Ridala), Siuru (Marie Under, Henrik Visnapuu) ja Arbujad (Betti Alver, Heiti Talvik, Kersti Merilaas, August Sang, Bernard Kangro)

4.4 Anton Hansen Tammsaare. "Kõrboja peremees". "Tõde ja õigus". "Põrgupõhja uus vanapagan"

4.5 Oskar Luts. "Kevade", Ernst Peterson-Särgava, Karl August Hindrey, August Gailit. "Nipernaadi", Albert Kivikas. "Nimed marmortahvil", August Mälk, Karl Ristikivi

	<p>4.6 Eesti kirjandus 1960.–1990. aastail I (proosa, esseistika, näitekirjandus): Jaan Kross, Arvo Valton, Mats Traat, Enn Vetemaa, Mati Unt, Viivi Luik, Ene Mihkelson, Mihkel Mutt, Lennart Meri, Ardi Liives, Paul-Eerik Rummo, Jaan Kruusvall, Tõnu Õnnepalu (Emil Tode), Peeter Sauter, Kaur Kender</p> <p>5. Kursus „Kirjandus 5“ (Kirjandus ja ühiskond) hõlmab olulisi kirjandus- ja mõttevoole ning ühiskonna ja kultuuriga seotud praktikaid, põhineb peamiselt 20. ja 21. sajandi kirjandusel.</p> <p>5.1 Eksistentsialism: Albert Camus, Jean-Paul Sartre 5.2 Absurditeater: Samuel Beckett, Harold Pinter, Eugène Ionesco 5.3 Eesti kirjandus 1960.–1990. aastail II (luule): Artur Alliksaar, Ain Kaalep, Lehte Hainsalu, Jaan Kross, Ellen Niit, Paul-Eerik-Rummo, Jaan Kaplinski, Hando Runnel, Mats Traat, Aleksander Suumann, Viivi Luik, Andres Ehin, Ene Mihkelson, Juhan Viiding (Jüri Üdi), Doris Kareva, Hasso Krull, Triin Soomets, Elo Viiding, Liisi Ojamaa, Kauksi Ülle, Karl Martin Sinijärv; Leelo Tungal, Heldur Karmo, Peeter Ilus, Priit Aimla, Peep Ilmet, Ilmar Trull, Vladislav Koržets, Villu Kangur, Jüri Leesment 5.4 Eesti proosa XXI sajandil: Andrus Kivirähk. "Rehepapp ehk November"; Leelo Tungal. "Seltsimees laps"; Olavi Ruitlane. "Vee peal"; Mart Kivastik "Taevatrepp"; Indrek Hargla; Mudlum, Maarja Kangro, Jan Kaus, Kai Aareleid, Meelis Friedenthal, Tiit Aleksejev, Mehis Heinsaar, Valdur Mikita, Eva Koff, Indrek Koff, Piret Raud, Urmas Vadi, Andrus Kasemaa, Carolina Pihlegas, Lilli Luuk, Margit Lõhmus; Sass Henno. "Mina olin siin"; Margus Karu. "Nullpunkt"; 5.5 Eesti luule XXI sajandil: Kristiina Ehin, Contra, Aapo Ilves; Jaan Tätte, Jaan Pehk (Orelipoiss), Tom-Olaf Urb (Reket) 5.6. Jaan Tätte näidendid "Ristumine peateega" ja "Palju õnne argipäevaks!"</p>
<p>Lõiming teiste ainetega</p>	<p>Kursused „Kirjandus 1–5“ on valdkonnaüleselt lõimitavad kõikide õppeainetega ja toetavad pädevuste saavutamist teistes ainevaldkondades. Kursused lõimitakse eelkõige omavahel (s.o eelnenud ning järgnevate kirjanduse kursustega) ja eesti keele kursustega. Ainevaldkonnas toetatakse gümnaasiumi üldpädevuste arengut, käsitletakse</p>

	<p>läbivaid teemasid ning kasutatakse valdkonnaülese lõimingu võimalusi. Õpilastele antakse võimalus töötada meeskonnas, mis arendab nende koostöö- ja suhtlusoskusi; lõiming võimaldab arvestada õpilaste individuaalsete vajadustega ja huvidega, pakkudes neile mitmekesiseid õppimisvõimalusi.</p>
<p>Õppe kavandamine ja korraldamine (meetodid)</p>	<p>Kursused „Kirjandus 1–5“ on korraldatud põimõppe abil. Kasutatakse auditoorset õpet ja iseseisvat õpet. Õppemeetoditest ja töövõtetest kasutatakse järgmist:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) õpikus sisalduvate tekstide lugemine, olulise info leidmine ja loetud teksti läbitöötamine; 2) tunnis käsitletavate ilukirjandustekstide iseseisev läbilugemine; 3) info otsimine erinevatest teatmeallikatest; 4) referaatide koostamine ja nende esitlemine; 5) erinevad testid ja kontrolltööd; 6) rolli- ja suhtlusmängud; 7) teised loovtööd.
<p>Õpitulemused</p>	<p>1. Kursus „Kirjandus 1“ (Pärimus ja kirjandus): õpilane mõistab kirjanduse mütoloogilisi ja pärimuslikke juuri, kultuuri järjepidevust iidsetest aegadest tänaseni ning iseenda seotust selle lõputult jätkuva ahelaga. Õpilane (1) tunneb vähemalt kaht tervikteost, ilukirjandusteoste katkendeid ja kursuse sisuga seotud teabetekste; (2) analüüsib ja tõlgendab loetud tekste nii suuliselt kui ka kirjalikult ühisarutelus ja individuaalselt, jagab oma lugemiskogemusi.</p> <p>2. Kursus „Kirjandus 2“ (Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses I): õpilane omandab ettekujutuse maailmakultuuri kui terviku arengust, mis avaldub paljude Euroopa rahvuskirjanduste mitmekesisuses. Kursus hõlmab ajavahemikku antiigist romantismini. Õpilane (1) tunneb vähemalt kolme tervikteost, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes, jagab oma lugemiskogemusi; (2) selgitab kirjandusperioodide ajalist järgnevust antiikkirjandusest romantismini ning nende seost ajaloo- ja kultuurikontekstiga.</p>

	<p>3. Kursus „Kirjandus 3“ (Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses II): õpilane omandab ettekujutuse maailmakultuuri kui terviku arengust, mis avaldub paljude Euroopa rahvuskirjanduste mitmekesisuses. Kursus hõlmab ajavahemikku realismist postmodernismini. Õpilane (1) tunneb vähemalt kolme tervikteost, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes, jagab oma lugemiskogemusi; (2) selgitab kirjandusperioodide ajalist järgnevust realismist kuni 21. sajandi kirjanduseni ning nende seost ajaloo- ja kultuurikontekstiga.</p> <p>4. Kursus „Kirjandus 4“ (Identiteet ja eesti kirjandus): õpilane (1) tunneb vähemalt üht proosa- või draamateost või üht luulekogu, vahendab oma lugemis- ja kultuurikogemust nii rühmaaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes; (2) analüüsib ja tõlgendab erinevate identiteedivormide kujutamist eri ajajärgude kirjandusteostes, kirjutab loetud teostele tuginedes arutluse; (3) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.</p> <p>5. Kursus „Kirjandus 5“ (Kirjandus ja ühiskond): õpilane (1) tunneb vähemalt üht proosa- või draamateost või üht eesti autori luulekogu, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes; (2) eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamisi, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust.</p>
<p>Hindamine</p>	<p>Eristav hindamine: eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada seda teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks ja ennastjuhtiva õppija kujundamiseks. Hinnatakse õpitulemuste saavutatust, mis on kooskõlas õppesisu ja -tegevustega ning vastavuses ainealaste teadmiste, oskuste ja hoiakutega. Hoiakute hindamisel (nt mõistab, kujundab, tähtsustab, väärtustab) antakse õpilasele suunavaid ja toetavaid sõnalisi hinnanguid. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Hinnatakse nii õppeprotsessi vältel, õppeteema lõppedes kui ka kursuse lõpus.</p>

Kokkuvõtva hindamise kõrval rakendatakse õppeprotsessi käigus kujundavat hindamist, kus õpilasele antakse suulist ja kirjalikku sõnalist tagasisidet tema ainealaste tulemuste, tugevate külgede ja puuduste kohta ning innustatakse ja suunatakse teda edasisel õppimisel. Õpilane kaasatakse hindamisprotsessi, et ta saaks analüüsida oma õpitegevust ja tagasisidestada kaasõpilaste sooritusi. Kirjanduse õppimisel gümnaasiumiastmes hinnatakse õpilase (1) suulist ja kirjalikku suhtlust, s.o väljendusoskust, (2) ilukirjandustekstide analüüsi, mõistmist ja kriitilist hindamist, (3) eri tüüpi ja liiki tekstide loomist, sh arutlevat tekstikirjutust, (4) keeleteadmisi, sealhulgas oskust teha sobivaid ja põhjendatud keelevalikuid enda loodud tekstides.

Kasutatav eristava hindamise skaala on järgmine:

1. Hindega „5” ehk „väga hea” hinnatakse vaadeldava perioodi või vaadeldava temaatika õpitulemuste saavutatust, kui saavutatud õpitulemused vastavad õpilase õppe aluseks olevatele taotletavatele õpitulemustele täiel määral ja ületavad neid.
2. Hindega „4” ehk „hea” hinnatakse vaadeldava perioodi või vaadeldava temaatika õpitulemuste saavutatust, kui saavutatud õpitulemused vastavad üldiselt õpilase õppe aluseks olevatele taotletavatele õpitulemustele.
3. Hindega „3” ehk „rahuldav” hinnatakse vaadeldava perioodi või vaadeldava temaatika õpitulemuste saavutatust, kui saavutatud õpitulemused vastavad üldiselt õpilase õppe aluseks olevatele taotletavatele õpitulemustele, kuid esineb puudusi ja vigu.
4. Hindega „2” ehk „puudulik” hinnatakse vaadeldava perioodi või vaadeldava temaatika õpitulemuste saavutatust, kui saavutatud õpitulemustes esineb olulisi puudusi.
5. Hindega „1” ehk „nõrk” hinnatakse vaadeldava perioodi või vaadeldava temaatika õpitulemuste saavutatust, kui saavutatud õpitulemustes esineb olulisi puudusi ja areng puudub.

Viie palli süsteemis hinnatavate kirjalike tööde koostamisel ja hindamisel lähtutakse

	<p>põhimõttest, et kui kasutatakse punktiarvestust ja õpetaja ei ole andnud teada teisiti, koostatakse tööd nii, et hindegaga „5” hinnatakse õpilast, kes on saavutanud 90–100%, hindegaga „4” 75–89%, hindegaga „3” 50–74%, hindegaga „2” 20–49% ning hindegaga „1” 0–19% maksimaalsest võimalikust punktide arvust. Kui hindamisel tuvastatakse kõrvalise abi kasutamine või mahakirjutamine, võib vastavat kirjalikku või praktilist tööd, suulist vastust (esitust), praktilist tegevust või selle tulemust hinnata hindegaga „nõrk”, kui see on ette nähtud kooli õppekavas. Kui kirjalikku või praktilist tööd, suulist vastust (esitust), praktilist tegevust või selle tulemust on hinnatud hindegaga „puudulik” või „nõrk” või on hinne jäänud panemata, antakse õpilasele võimalus järelevastamiseks või järeltöö sooritamiseks. Õpilasel on jooksva hinde järelevastamiseks aega 10 tööpäeva alates hinde väljapanekust ning kursuse hinde parandamiseks 10 tööpäeva alates hinde väljapanekust.</p> <p>Õppeperioodi „puuduliku“, „nõrga“ kursusehinde korral või 50% puudumise korral kursusest on õpilasel õigus 10 tööpäeva jooksul sooritada kogu kursust hõlmav arvestuslik töö. Arvestusliku töö hinne võrdsustatakse kursusehindegaga.</p>
<p>Õppekäigud, projektid jms</p>	<p>Õppekäigud Tallinna Keskraamatukogusse, Eesti Rahvusraamatukogusse, Tallinna Ülikooli akadeemilisse raamatukogusse ning teistesse kultuuriasutustesse. Iseseisva töö raames täidetakse õppeülesandeid, mis on õppijatel valitud iseseisvalt.</p>
<p>Õppematerjalid</p>	<p>Õppematerjalina kasutatakse järgmisi õpikuid:</p> <p>20. sajandi kirjandus gümnaasiumile / Janek Kraavi, Liina Lukas, Katrin Puik, Katre Talviste. Tallinn : Avita, s.a. https://www.opiq.ee/Kit/Details/6</p> <p>Kirjutatud maailmad. Kirjanduse gümnaasiumiõpik / Meelis Lainvoo. Tallinn : Koolibri, s.a. https://www.opiq.ee/Kit/Details/463</p> <p>Müüdi anatoomia. Kirjanduse gümnaasiumiõpik / Monika Undo. Tallinn : Koolibri, s.a. https://www.opiq.ee/Kit/Details/459</p>

Nüüdiskirjandus. Kirjandus gümnaasiumile, V osa / Janek Kraavi. Tallinn : Avita, s.a.
<https://www.opiq.ee/Kit/Details/178>

Nüüdiskirjanduse kurvid ja ristmikud / Monika Undo. Tallinn : Koolibri, s.a.
<https://www.opiq.ee/Kit/Details/364>

Sõnakunsti jäljed. Kirjandus gümnaasiumile, III osa / Kirsi Rannaste, Katre Talviste.
Tallinn : Avita, s.a.
<https://www.opiq.ee/Kit/Details/130>

Sõnakunsti kuju. Kirjandus gümnaasiumile, I osa / Katre Talviste. Tallinn : Avita, s.a.
<https://www.opiq.ee/Kit/Details/69>

Sõnakunsti sammud. Kirjandus gümnaasiumile, II osa / Katre Talviste. Tallinn : Avita, s.a.
<https://www.opiq.ee/Kit/Details/136>

Tähteose kiirkursus. Eesti klassikute tippteoste ja avastamata pärlite lühitutvustused /
Eesti Kirjanike Muuseumide Ühing , Star Cloud OÜ, Malle Avans (ptk 1.4 ja 1.5) ning Aili
Kalavus (ptk 1.8). Võru : Võru Instituut, s.a.
<https://www.opiq.ee/Kit/Details/409>